

Ураимов Кубанычбек Мамазакирович,

п.и.к., доцент

Мырзахматова Акмөөр Мамаюсупжановна,

ЖАМУнун магистранты

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУДА ОКУУЧУЛАРДЫН КЕБИН ӨСТҮРҮҮНҮН ЖОЛДОРУ

Аннотация: Бул макалада башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын кебин өстүрүүнүн эффективдүү жолдору жазылган.

Учурда башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын кебин өстүрүү билим берүүнүн башкы милдеттеринин бири болуп эсептелет. Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда балдардын туура, так жана байланыштуу сүйлөөсүн калыптандыруу келечектеги билим алуусунун негизи болуп саналат. Кеп бул ой жүгүртүүнүн чагылуусу, ошондуктан баланын кебин өстүрүү анын интеллектуалдык өнүгүүсү менен түздөн-түз байланыштуу.

Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын сөз байлыгын өстүрүү, байланыштуу сүйлөөсүн өнүктүрүү жана грамматикалык жактан туура сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн оюн ыкмалары, суроо-жооп, сүрөт менен иштөө жана интерактивдүү методдорду колдонуу чоң роль ойнойт.

Окуучулардын сүйлөө жөндөмүн өнүктүрүүдө заманбап, практикалык жана системалуу ыкмаларды колдонуу натыйжалуу экендиги адистер тарабынан белгилүү. Кеп өстүрүү сабагы окуучунун сөз байлыгын кеңейтет, сүйлөөсү бай жана мазмундуу болот. Ошондуктан, башталгыч класстарда жаңы сөздөрдү үйрөтүү, синоним, антоним сөздөр менен иштетүү келечекте окуучунун сөз байлыгын кеңейтип, оюн туура айтуу, натыйжалуу баарлашуу көндүмдөрүн калыптандырат.

Ачкыч сөздөр: кыргыз тили, окутуу, окуучу, кеп өстүрүү, сөз байлыгы, жаңы сөздөр

Ураимов Кубанычбек Мамазакирович,

к.п.н., доцент

Мырзахматова Акмөөр Мамаюсупжановна,

магистрант ЖАГУ

ПУТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация: В данной статье рассматриваются эффективные пути развития речи учащихся при обучении кыргызскому языку в начальных классах. В настоящее время развитие речи учащихся при обучении кыргызскому языку в начальных классах является одной из основных задач образования. Формирование у детей правильной, точной и связной речи служит основой их дальнейшего обучения. Речь является отражением мышления, поэтому развитие речи ребёнка напрямую связано с его интеллектуальным развитием.

Для развития словарного запаса, связной речи и формирования грамматически правильной речи у учащихся начальных классов большую роль играют игровые методы, вопросы и ответы, работа с иллюстрациями и интерактивные методы обучения.

Использование современных, практических и системных подходов в развитии речевых навыков

учащихся, по мнению специалистов, является эффективным. Уроки развития речи расширяют словарный запас учащихся, делают их речь более богатой и содержательной. Поэтому изучение новых слов, работа с синонимами и антонимами в начальных классах способствует расширению словарного запаса, формированию навыков правильного выражения мыслей и эффективного общения.

Ключевые слова: кыргызский язык, обучение, учащийся, развитие речи, словарный запас, новые слова

Uraimov Kubanychbek Mamazakirovich,

p.h.d., Associate Professor,

Myrzakhmatova Akmoor Mamayusupzhanobna,

Master's Student, JAGU

WAYS OF DEVELOPING STUDENTS SPEECH IN TEACHING THE KYRGYZ LANGUAGE IN PRIMARY SCHOOL

Annotation: *This article discusses effective ways of developing students' speech in teaching the Kyrgyz language in primary school.*

At present, the development of students' speech in Kyrgyz language lessons in primary school is one of the main tasks of education. Forming correct, accurate, and coherent speech in children is the foundation of their future learning. Speech is a reflection of thinking; therefore, a child's speech development is directly connected with their intellectual development.

To develop vocabulary, coherent speech, and grammatically correct speech in primary school students, game-based methods, question-and-answer activities, work with illustrations, and interactive methods play an important role.

According to specialists, the use of modern, practical, and systematic approaches in developing students' speech skills is effective. Speech development lessons expand students' vocabulary and make their speech richer and more meaningful. Therefore, learning new words, working with synonyms and antonyms in primary school helps expand vocabulary, form the ability to express thoughts correctly, and develop effective communication skills.

Key words: *Kyrgyz language, teaching, student, speech development, vocabulary, new words*

Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын кебин өстүрүү узак жана татаал процесс. Бул процессте мугалимдин ролу абдан чоң. Окутууда оюн, интерактивдүү методдор жана практикалык иштер кеңири колдонулса, окуучулардын сүйлөө жөндөмү тез жана натыйжалуу өнүгөт. Ар бир балага өз оюн эркин айтууга мүмкүнчүлүк берүү керек, ошондо кеп өстүрүү ийгиликтүү болот.

Окуучулардын кебин өстүрүүдө жаңы сөздөрдү үйрөтүү, синоним, антонимдер менен иштөө, сөздүк иштерди уюштуруу зарыл. Ал эми байланыштуу кепти өнүктүрүү (байланыштуу кеп – бул окуучунун оюн иреттүү жана логикалык жеткирүүсү) үчүн сүрөт боюнча аңгеме түзүү, жомокту, текстти кайра айтып берүү, окуя түзүү тапшырмалары сунуш кылынат.

Туура сүйлөө көндүмдөрүн калыптандырууда грамматикалык эрежелерди колдонуу, туура үн чыгарып окуу, интонация менен сүйлөө чоң жардам берет.

Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын кебин өстүрүү – бул окуучунун сөз байлыгын көбөйтүү, грамматикалык жактан туура сүйлөөсүн камсыз кылуу жана өзүнүн оюн эркин жеткирүүгө, ата-энеси, бир туугандары, классташтары, достору менен туура баарлашууга жетишүү процесси.

Окуучунун кебин өстүрүүнүн натыйжалуу жолдоруна токтолобуз.

Оюн ыкмасы. Оюн баланын турмушунда чоң мааниге ээ. Бала оюнга кандай катышса, ал чоңойгондо жумушка да ошондой катышат. Бала ойноп жатып жаңы сөздөрдү үйрөнөт, мамиле байланыштын нормаларын өздөштүрөт.

Оюн – башталгыч класстар үчүн эң натыйжалуу ыкма. “Ким тез айтат?”, “Сөз тап” ролдук оюндар аркылуу окуучунун активдүүлүгү жогорулап, эркин сүйлөөсү өнүгөт. Суроо-жооп ыкмасы. Мугалим окуучуларга кандай?, эмне үчүн? деген ар түрдүү суроолорду берип, алардын жооптору аркылуу сүйлөтөт. Жооптор жеке же топтук болушу мүмкүн.

Сүрөт менен иштөө. Сүрөт окуучунун логикалык ойлоосун өнүктүрүп, сүйлөөгө түрткү берет. Окуучу сүрөт боюнча окуя ойлоп таап, андагы каармандарга мүнөздөмө берет.

Интерактивдүү методдор. Учурда окутуунун интерактивдүү ыкмалары кеңири колдонулат. Мисалы, “Мээге чабуул”, “Кластер”, “Микрофон” ж.б.

Бул методдор окуучуну сабакка кызыктырат жана активдүүлүгүн жогорулатат.

Китеп окуу жана кайра айтып берүү. Окуучу жомок окуп, жомоктогу каармандарды талдап, мазмунун кыскача айтып берүү менен кеби өнүгөт.

Практикалык иштер. Окуучу сабакта диалог түзөт, сахналаштырат, эссе, жомок, аңгеме түзөт.

Башталгыч класстарда окуучулардын кебин өстүрүүдө төмөнкүдөй кыйынчылыктар кездешет:

- окуучу окугандан, окуганын айтып бергенден, ойногондон уялып, сабакка активдүү катышпайт, натыйжада анын уяңдыгы кебин өстүрүүгө тоскоол болот;
- окуган жомогун, тарткан сүрөтүндөгү каармандар жөнүндө сөз байлыгынын жетишсиздигинен айтып бере албайт;
- сабакка кызыкпайт, ошондуктан, кебин өстүрүүгө аракет кылбайт.

Жогорудагы кыйынчылыктарды чечүүнүн төмөнкүдөй жолдору сунушталат: сабакта окуучу тапшырманы айтып жатканда, же классташтары менен тапшырманы талкуулап жатканда колдоп, мактап окуучуга дем берип, предметке кызыктырып, кебин өстүрүүгө жардам берүү; сабакта окуучулардын кебин өстүрүүгө арналган оюндарды колдонуу; жөнөкөйдөн татаалга өтүү керек.

Ошентип, башталгыч класстарда кыргыз тилин окутууда окуучулардын сөз байлыгын өстүрүү, байланыштуу сүйлөөсүн өнүктүрүү жана грамматикалык жактан туура сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн ар бир сабакта окуучуларды сүйлөтүү, кызыктуу материалдарды колдонуу, ар бир окуучуга жекече мамиле жасоо, сабакты оюн менен айкалыштыруу зарыл.

Колдонулган адабияттар

1. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык негиздери. Бишкек, 2003.
2. Рысбаев С. Сөз жөнүндө дастан. Бишкек, 2007.
3. Осоева Т.К., Колбаева Г.И. Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутуунун методикасы. -Б, 2018.
4. Тагаева З. Кыргыз тил сабактарында байланыштуу кепти окутуу. ОшМУ, 2008
5. Ураимов К.М. Сөз өстүрүүнүн теориясы жана методикасы көркөм окуунун практиккасы менен. Окуу-усулдук комплекс. Жалал-Абад, 2023.
6. Жороева, А. М. Экономический анализ современного инновационного состояния предприятий Кыргызской Республики / А. М. Жороева // Вестник Жалал-Абадского государственного университета. – 2024. – № 2(60). – С. 18-24. – EDN QDQPQC.

7. Жороева, А. М. Жалал-Абад облусундагы өнүгүү фондорунун Жалал-Абад облусундагы айыл-чарба, агроөнөр жай жана кайра иштетүү тармактарынын институционалдык негиздеринин түзүмдүк- тутумдук артыкчылыгы / А. М. Жороева, Э. Ч. Тукубаев // Вестник Жалал-Абадского государственного университета. – 2025. – №. 4(66). – Р. 88-94.
8. Жороева, А. М. О методах управления аграрным сектором экономики региона Кыргызстан / А. М. Жороева // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2019. – Т. 1, № 3. – С. 18-21. – EDN ZBXSEP.
9. Усенов, К. Ж. Пути интеграции обеспечения связей между предметами математика и информатика в образовательном процессе / К. Ж. Усенов, Б. Э. Тойчуева // Вестник Жалал-Абадского государственного университета. – 2024. – № 1(59). – С. 47-52.

Сведения об авторах:

Ураимов Кубанычбек Мамазакирович, Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад Мамлекеттик университети, Манас шаары, Кыргыз Республикасы, педагогика илимдеринин кандидаты, доцент, uraimov72@mail.ru

Мырзахматова Акмөөр Мамаюсупжановна, Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университети, Кыргыз Республикасы, магистрант

Ураимов Кубанычбек Мамазакирович, Жалал-Абадский государственный университет имени Б.Осмонова, город Манас, Кыргызская Республика, кандидат педагогических наук, доцент. **Мырзахматова Акмөөр Мамаюсупжановна**, Жалал-Абадский государственный университет имени Б.Осмонова, Manas, Кыргызская Республика, магистрант.

Uraimov Kubanychbek Mamazakirovich Zhalal-Abad state university named after B.Osmonov, Manas, Kyrgyz Republic, Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor

Myrzakhmatova Akmoor Mamayusupzhanobna, Zhalal-Abad state university named after B.Osmonov, Manas, Kyrgyz Republic, undergraduate student